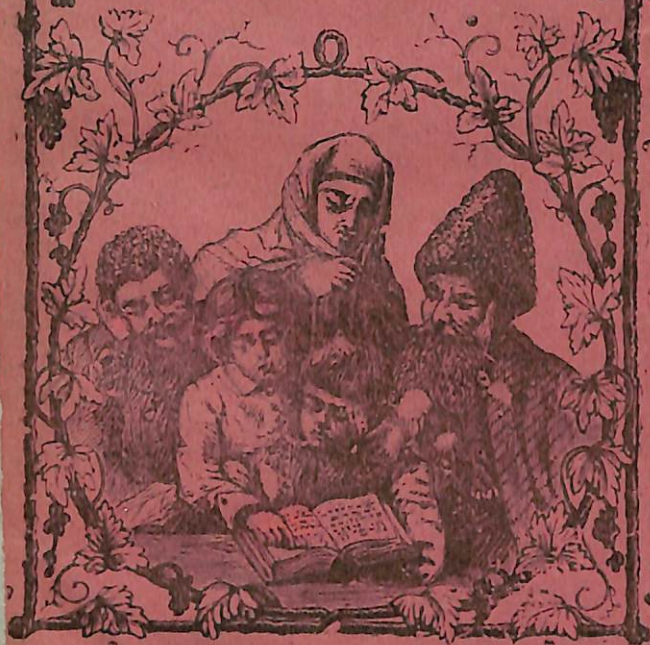

Dr. A. V. S. 21.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Բ. Հ. Կ. Մ.
Հրատարակչական մասնաձևի № 7.
Ժողովրդական գրքերի շար. № 4.

**ԲԱՄԲԱԿԻ
ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ**

Гит. Бакинск. Изд. Т-ва. № 26 — 1908

633.5

S-26

Гратеракютюнъ Б. А. К. М.

Гратараѣчаканъ масначюги № 7.

Жсговрдаканъ гркери шаръ № 4.

Бамбаки мшакутунъ Андровкасоумъ

Издание Б А К С

Издательской секціи № 7.

серія народныхъ книгъ № 4.

Культура хлопка въ Закавказы

Арм.
2-4484a

2 4484a 16/3
30 JUL 2010
P14

533.5
S-26

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Բ. Ն. Կ. Մ.

Հրատարակչական մասնաճիւղի № 7
Ժողովրդական գրքերի շար. № 4.

ԲԱՄԲԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

Ն. ՏԱՐԱՆՏԻՆՈՎԻ

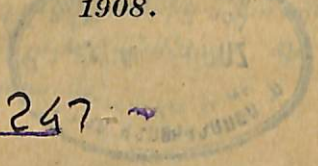
լրացրեց Ն. Ղարաբէօզեան.

Բ. տպագրութիւն.

Բ Ա Գ Ո Ի

Տպարան Բագ Հայոց Հրատ Ընկ.
1908.

ՊԿԲ. № 21247

12 AUG 2013

Ս. Բ. Ի. Գ. Դ. Ե. Զ. Ը. Թ. Կ. Լ. Խ. Ծ. Կ. Լ. Խ. Ծ. Կ. Լ. Խ. Ծ.

ՅԵՂԻՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ՍՊՈՐՏԻՎ ԿՈՄԻՏԵ

ԼՐԱՆՈՒՄ

Մասնագրություն

Մասնագրություն

39955-63

ԲԱՄԲԱԿԻ ՄՆԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բամբակը պատկանում է այն սակաւաթիւ բոյսերի կարգին, որոնք առանձին կարեւորութիւն ունեն Ռուսաստանի արգիւնագործութեան համար: Ռուսաց գործարաններում տարեկան գործ է ածւում մինչև 12 միլիոն փութ բամբակ: Այդ 12 միլիոնից Անգրիովկասը տալիս է տարեկան 600—700 հազար փութ, իսկ Միչլին-Ասիան մինչև 3—3½ միլիոն փութ: Այդպիսով ուրեմն Ռուսաստանը սեփական բամբակ արգիւնաբերում է ոչ աւելի քան 4 միլիոն, որը կազմում է 1/3 մասը այն քանակութեան, որ հարկաւոր է գործարաններին: Այնպէս ծախսում է արտասահմանից, զլխաւորապէս Ամերիկայից: Հասկանալի է այժմ, որ որչափ բամբակ էլ մենք նորից բուսցնելու լինենք, կարող ենք յոյս ունենալ, որ նա կը ծախվի Ռուսաստանում:

բութիւնը գործի: յաջողութեան ամենակարևոր ազդակներէց մէկն է, որովհետեւ ինչպէս և՛ ամեն մի բոյս, բամբակն էլ ունի իր գանազան տեսակները: Մեզ մօտ Անգրիկովկասում ամենից լաւ է աճում և առատ բերք է տալիս ամերիկական upland կամ ցամաքային տեսակը, որի սերմը լինում է սպիտակ կամ մոխրագոյն և քիչ կանաչաուուն ու ծածկուած աղւամագով: Սերմեր ջովելու ժամանակ պէտք է դանակով մի քանի սերմ կիսել և նայել. եթէ միջուկը պարզ գոյն ունի, որոշ աչքի ընկնող սև կէտերով՝ այդ ցոյց է տալիս, որ սերմերը լաւ են, իսկ եթէ միջուկը մութ կամ մոխրի գոյն ունի, այն ժամանակ նրանց համարում են անպէտք սերմեր,

Հողի մշակումը: Բամբակը սիրում է թեթեւ և փափկացրած (փորփող, փոփոշ) հող, ուստի մշակումի յաջողութիւնը կախում ունի նրանից, որ որքան հնարաւոր է հողը լաւ փորփողի (փափկացրի) և մաքրի վայրի բոյսերի արմատներից: Յայտնի բան է, որ հողի ամենալաւ փոփոզացման միջոցը աշնան վարն է, որի շնորհիւ գութանով բարձրացրած հողի շերտերը

ամբողջ ձմեռւայ ընթացքում ենթարկւած են լինում օդի, սառուցի և ձիւնի ազդեցութեան: Ոչ մի երկրագործական գործիք չի կարող այնպէս լաւ փափկացնել հողը, ինչպէս սառուցն և ձիւնը, բացի այդ աշունքին վարած հողը ծծում է իր մէջ աւելի շատ խոնաւութիւն, որ նրան շատ պիտի հարկաւորւի գարնանը, իսկ վայրի խոտերի հունդերը ու արմատները, որ ծլած են լինում աշնանը և ծածկում են հողի երեսը, հերկելուց յետոյ ընկնելով շերտերի տակ փթում են ու սննդանում: Այս բոլոր սասաններից պարզ հետևում է, որ հողը պէտք է աշխատել աշնան հերկել: Լաւ կը լինի հերկել գութանով 4—5 վերջով խորութեամբ, իսկ գարնանը նորից արօրով կամ շութով՝ խաչաձև՝ դէպի աշունքւայ հերկածը և ցաքան քշել, յետոյ հաւաքել բոլոր աւելորդ խոտերը

Եթէ չաջողկեց աշնան հերկել հողը, այն ժամանակ անհրաժեշտ է հերկել յունվարին, փետրվարին կամ ամենաուշը՝ մարտի սկիզբներին: Ընդհանրապէս հարկաւոր է աչքի առտջ ունենալ, որ ինչքան հողը շուտ և խորն է հերկված, որչափ ուշագրութեամբ է կատարւած մշակու-

թիւնը, այնչափ բերքը աւելի առատ է ստացւում, որովհետեւ լաւ հերկելը և հող պատրաստելը մի տեսակ պարարտացնում է նորան: Միայն այն տեղերում չի կարելի հողը աշնանը հերկել, որտեղ կլիման շատ խոնաւ է և առանց այդ հերկումին էլ հողը շատ թաց է:

Հողի պահպանութեամբ:—Ամեն մի բոյս աճելու համար հողից ծծում է որոշ քանակութեամբ հիւթ, այնպէս որ եթէ միևնոյն հողի վրայ ցանում են միևնոյն բոյսը մի քանի տարի անընդհատ, հողը կորցնում է իր միջից այն նիւթերի մեծ մասը, առանց որի նոյն բոյսի աճումը նուազում է և բերքի քանակը պակասում. ուրեմն լաւ բերք ստանալու համար հարկաւոր է, նախ հողը լաւ պարարտացնել, ապա լւրաքանչիւ տարի փոխել սերմը, օրինակ մի տարի ցորեն ցանել, երկրորդ տարին բամբակ, երրորդ մի այլ բան և այդպէս հողին հնարաւորութիւն տալ, որ նա ուժասպառ չլինի: Բամբակի արտը կարելի է պարարտացնել զանազան աղբերով, զանազան մոխիրներով և բոյսերով: Բոյսերով պարարտացնելու համար հարկաւոր է նրանց կանաչ խոտերը ընկնեն հողի տակ,

փթեն և այդպիսով հարստացնեն—պարարտացնեն հողը: Բայց պէտք է միշտ աչքի առաջ ունենալ և՛ այն, որ միայն պարարտացնելով չի կարելի ստանալ մշտական լաւ բերք եթէ մենք շարունակ ու անընդհատ ցանենք բամբակը նոյն հողի վրայ, որովհետեւ որոշ հիւանդութիւններ և վնասակար կենդանիներ, որ յատուկ են բամբակին, բուն են դնում այդ հողի վրա և վնասում ցանքսին: Ամերիկայի դոկտոր Կլաուզը բաժանում է իր հողերը երեք մասի և ցանում է մէկում բամբակ, երկրորդում սիմինդը և երրորդում ցորեն և այդ հասարակ բանը անելով նա կարողանում է ստանալ մէկ դեսեստրինից 100 փութ մաքուր բամբակ—դոկտոր Կլաուզի ցանքսերը լինում են այսպէս՝

	Ա. տարի	Բ. տարի	Գ. տարի
1-ին արտը	Բամբակ	Սիմինդը	Ցորեն
2-դ »	Սիմինդը	Ցորեն	Բամբակ
3-դ »	Ցորեն	Բամբակ	Սիմինդը

Բայց որովհետև մեզ մօտ Սիմինդրի այն-
քան էլ պահանջ չկայ, մենք խորհուրդ ենք տա-
լիս այդ սերմափոխութիւնը անել հետևեալ
կերպով՝

	Ա. տարի	Բ. տարի	Գ. տարի
1-ին արտը	Բամբակ	Յորեն	Լորի
2-դ »	Յորեն	Լորի	Բամբակ
3-դ »	Լորի	Բամբակ	Յորեն

Այն արտում, որ նշանակւած է լորի ցանե-
լու համար, կարելի է ցանել և՛ սիսեռ, բակլա,
ոսպ, քնջիթ:

Այդ բոլոր բոյսերը պարարտացնում են
հողը նրանով, որ նրանցից յետոյ հողի մէջ
աւելանում է բորակածին, որը շատ կարևոր է
է բոյսի համար:

Ցանխը: Բամբակի ցանքսը ամբողջ Անդրը-
կովկասում պէտք է կատարւի ապրիլի 3-ից
մինչև 20ը, յամենայն դէպս երբէք ոչ աւելի ուշ

քան մայիսի 1-ը: Ցանելը անհրաժեշտ է կանո-
նաւոր շարքերով, այնպէս հաշւելով, որ շարքը
շարքից հեռու լինի 1—1¹/₂ արշին, իսկ թուփը
թուփից ¹/₂ արշին: Կարելի է թողնել միմեանց
մօտ և երկ-երկու բոյս, միայն այդ դէպքում
պէտք է հետևեալ զոյգը 1 արշին հեռաւորու-
թիւն ունենայ: Մի դեպքատիկի վրա պէտք է ցա-
նել 2—2¹/₂ փութ սերմ և ոչ աւելի քան 3
փութ, որովհետև որքան որ խիտ է ցանած լի-
նում բամբակը, այնքան բերքը պակասում է:
Կանոնաւոր շարքերով ցանելը անհամեմատ լաւ
է, որովհետև այդպիսով հեշտանում են բոլոր
յետագայ զբաղմունքները, օրինակ ջրելը, ան-
պէտք խոտեր հեռացնելը, հողի վերի կեղևը
փափկացնելը, բամբակի հաւաքելը և այլն և
այլն. բացի այդ, այդպէս ցանելով բոյսերը կա-
րողանում են աւելի շատ և աւելի կատարեալ
կերպով ստանալ արեգակի ճառագայթները,
բերքը անհամեմատ շատ է լինում և բամբակի
հասնելը առաջ է ընկնում, որ կարևոր նշանա-
կութիւն ունի մի քանի տեղերում: Կանոնաւոր
շարքերով ցանելը կարելի է կատարել և ձեռ-
քով, բայց գործը աւելի դիւրացնելու համար

նպատակայարմար է գործածել ամերիկական ցանելու գործիքները (թիֆլիսում հասն արժէ 50 ռուբլի), եթէ շարքերով ցանելու այդ ամերիկական գործիքը չկայ, կարելի է շարքերով ցանել, օգտուելով և հասարակ արօրից (չութ): Եթէ սերմը ցանւի արօրի ակոսներում մէկ մէջ թողած, այսինքն ցանւին 1-3-5 և այլն ակոսները և բաց թողնւին 2-4-6 և այլն, այն ժամանակ կատանանք կանոնաւոր շարքեր միմեանցից մօտաւորապէս ¹/₂ արշին հեռաւորութեամբ:

Եթէ ցանքսը կատարւում է խոնաւ երկրում և խոնաւ գետնի վրայ, սերմը պէտք է գցել ակոսների բարձր կատարներում որ շուտ տաքանայ և լաւ աճի: Իսկ եթէ ցանքսը կատարւում է չոր հողի վրայ և չոր երկրում, սերմը պէտք է գցել ակոսների խոր յատակում, որպէս զի խոնաւ մնայ և նորածիլ բոյսը չթառամի չորութիւնից: Ցանելուց առաջ հարկաւոր է սերմը թրջել ջրով և խառնել ակազի հետ որ ցանելին չ'կաշին միմեանց: Բացի այդ ցանքսի շարքերը հարկաւոր է անել հիւսիսից դէպի հարաւ: Այդ դեպքերում արևի լոյսը ամբողջ օրը լուսաւորում և տաքացնում է բամբակի բոյսը

թէ արևելքից և թէ արևմուտքից. ինչպէս էլ որ լինի բամբակի ցանքսը—շարքերով թէ խառը պէտք է լինի բաւականին նոսր, որ բամբակի թուփի կողքի ճիւղերը միմիանց չխանգարեն: Բամբակի ամենաբերրի թուփը նա է, որի ճիւղերը գլխաւոր բնի հետ կազմում են ուղիղ անկիւն. ի հարկէ այդ լինում է այն դէպքում երբ բամբակը ցանւում է նոսր, իսկ մեր երկրում սովորաբար ցանում են 2—3 անգամ աւելի խիտ քան հարկաւոր է և եթէ դրա վրայ աւելացնենք և այն վատ սովորութիւնը, որ միշտ բամբակը ցանում են խառը, այսինքն ոչ շարքերով, այն ժամանակ պարզ կլինի թէ ինչու մեր երկրում բամբակից ստացւած բերքը միշտ աւելի նուազ է լինում քան ուրիշ երկրներում:

Բամբակի ցանելը ամենամեծ նշանակութիւն ունեցող գործողութիւններից մէկն է, որովհետև եթէ կանոնաւոր և լաւ է կատարւած այդ գործը, այն ժամանակ կարելի է ասել, որ կիսով չափ ապահովւած է բերքը: Ցանելուց յետոյ ցանքսը պէտքէ ծացկել հողի շատ բարակ շերտով, օրինակ ¹/₂ վերջոկ և ոչ աւելի

քան 1 վերջով հաստութեամբ. այդ կարելի է անել ցաքանով կամ տափանով:

Ջրելը: Եթէ բամբակը հարկաւոր է լինում ջրել ցանելու ժամանակ (որը համարեա ամեն տեղ ընդունւած է Գանձակի, Բագուի և Երևանի նահանգներում), այն ժամանակ աւելի լաւ է արդէն պատրաստ հողը մինչև ցանելը ջրել—տեղական բարբառով «արաթ» անել, իսկ 3—4 օրից, երբ հողը մի փոքր կը չորանայ արօրով երեսանց հերկել և յետոյ արդէն ցանել: Եթէ ցանկանում են, որ սերմերը շուտ ծիլեր տան՝ այն ժամանակ մինչև ցանելը մի կամ երկու օր սերմերը հասարակ ջրի մէջ թրջում են: Երբ արտը մինչև ցանելը ջրված է եղել, անպէտք խոտերը աւելի քիչ են բնում, հողը աւելի փուխը է մնում, հողի երեսին կեղև չէ գոյանում և առհասարակ թէ միաժամանակ են սկսում ծիլերը դուրս գալ և թէ բոյսերը համեմատաբար աւելի ուշ են ջրի կարիք զգում: Իսկ եթէ ջրում են արտը ցանելուց յետոյ, այն ժամանակ բոլորովին աւելորդ է մինչև ցանելը սերմերը թրջելը: Արևելեան Անդրկովկասում համարեա ամեն տեղ ջրում են բամբակի ցանք-

ար, իսկ եթէ մի որ և է տեղում կլիմայի թէ հողի խոնաւութեան պատճառով չեն ջրում, ինչպէս, օրինակ, Քուլթայիսի նահանգում, Զաքաթալի կողմերում կամ Կախեթում, պատճառն այն է, որ այդ տեղերում առանց արհեստական ոռոգման էլ կարելի է լաւ բերք ունենալ: Յամենայն դէպս՝ բամբակ ջրելիս պէտք է մեծ զգուշութիւն գործ դնել, աչքի առաջ ունենալով այն, որ ջրելը նպաստում է հողի սաստիկ կարծրանալուն և ցրտացնում է նրան, հողի մակերևոյթին կեղև է գոյանում և նա յետոյ տրաքտրաքում է. բացի այդ անպէտք բոյսերն էլ սկսում են առատ զարգանալ: Ուստի եթէ որ և է յոյս կայ, որ ծիլերը միաժամանակ և լաւ կը սկսեն գուրս գալ, աւելի լաւ է բամբակի ցանքսը չը ջրել: Օրինակի համար, Կարայեազի փորձնական ագարակում արդէն մի քանի տարի է, որ աջողվում է ցանելու ժամանակ չը ջրել, որովհետև այդ ժամանակ, մօտաւորապէս ապրիլի կէսին, այնտեղ սկսում են շարունակ անձրևներ և այնքան թացացնում են հողը, որ երբեմն աւելի շատ են տալիս, քան անհրաժեշտ է: Որովհետև ցանքսեր ջրելը մեր Արևելեան

Անդրկովկասում գիղատնտեսական անհրաժեշտ
և գլխաւոր գործունեւերից մէկն է. հարկաւոր
ենք համարում այդ մասին խօսել անելի մանրա-
մասնօրէն:

Առհասարակ արտերը ջրում են բնական և
արհեստական միջոցներով, առաջին միջոցը
անձրևներն են, որ արտերը ջրում են առանց
մարդկային աջակցութեան, իսկ երկրորդ մի-
ջոցը գործադրում են մարդիկ մի որ և է տե-
ղից ջուր բերելով և ջրելով իւր ցանքսերը:

Արևելեան Անդրկովկասում արտերը ար-
հեստական կերպով ջրելը դարձել է մի ան-
հրաժեշտութիւն, և ամենքը ջանում են որքան
կարելի է շատ օգտուել այդ միջոցից, բայց չը-
պէտք է կարծել թէ որքան շատ ջրենք արտերը,
այնքան աւելի լաւ կաճեն մեր բոյսերը:

Այդ բանում սխալներ չանելու համար
հարկաւոր է գիտենալ, որ արհեստական կեր-
պով արտեր ջրելը, յաճախ անբարեյաջող ազդե-
ցութիւն է անում հողի վերայ, հետևաբար և՛
բերքի վերայ. մանաւանդ երբ այդ գործողու-
թիւնը կատարւում է մեր մէջ ոռոգման ներ-
կայ ձևերով, այսինքն երբ հողը ամբողջապէս

ծածկւում է ջրով: Թողնելով միանգամից հողի
վերայ այնպիսի մեծ քանակութեամբ ջուր, որը
մի քանի անգամ աւել է լինում քան ամենա-
հեղեղ անձրևի ժամանակ եղած ջուրը, մենք
դորանով սաստիկ հովացնում ենք հողը, որը
ջրելուց յետոյ նստում է և պնդանում, իսկ
արևի կիզիչ ճառագայթներից տրաքտրաքում է
և կեղև կազմում իւր մակերևոյթի վերայ:

Պարզ է, որ այդ բոլորը վնասակար են
ցանքսերի համար, մանաւանդ բամբակի համար,
որը պահանջում է տաք և փափուկ (փոփոջ)
հող:

Արհեստական ոռոգումը վատ է ազդում և
փչացնում է հողը, այդ մենք պարզ տեսնում ենք
բրինձի արտերից, եթէ միևնոյն հողի վերայ
2—3 տարի իրար յետևից ցանում են բրինձ,
այդ հողը յետոյ 2—3 տարի շարունակ անպէտք
է լինում որ և է ուրիշ բոյսի համար:

Այսպէս ուրեմն արհեստական ոռոգումը թէև
անհրաժեշտ է մեր երկրում, բայց նա վնա-
սակար է. 1) նրանով որ հողը ջրելուց յետոյ
սաստիկ պնդանում է և սառչում, 2) ջրելուց յե-
տոյ ուժեղ կերպով սկսում են աճել վնասա-

39955-63

կար վայրի բոյսերը, որոնցից արտը մաքրելը աւելացնում է գիւղացու աշխատանքը: Բացի այդ, ջրելուց յետոյ հողի երեսին կեղև է գոյանում, որը հարկաւոր է ոչնչացնել, եթէ ոչ կը կորչի ամբողջ ցանքսը: Անժամանակ ջրելը նոյնպէս ունի իւր վնասակար կողմերը: Եթէ նա կատարուում է ժամանակից շուտ, նա արագացնում է բոյսի աճումը; որը տալիս է շատ ճիւղեր և տերևներ և քիչ բերք, բացի դրանից այդպէս աճող բոյսերը պահանջում են ոռոգման կրկնութիւններ որով աւելի փշանում է հողը:

Ուշացած ոռոգումը ուշացնում է և բոյսի աճումը և բամբակի քաղը, որով թէ բերքն է փշանում և թէ տեսակը վատանում, չափազանց ջրելը բացի վերև յիշած վատ հետևանքներից առաջ է բերում և ժանգ բոյսերի վերայ, որով դարձեալ պակասում է բերքը:

Ասածներինս պարզ երևում է, թէ որքան զգոյշ պէտք է լինել ոռոգման հարցում: Բամբակի արտը ջրում է տարին քանի անգամ: Առաջին անգամ ինչպէս ասացինք պէտք է արտը ջրել ցանելուց առաջ, և զգոյշ լինել,

որպէսզի չը սառչի հողը զարնան առանց այն էլ սառը եղանակին: Երկրորդ անգամ պէտք է ջրել այն ժամանակ, երբ նկատուում է, որ բամբակի թուփի վերևի տերևները սկսում են թառամել և կախ ընկնել: Յամենայն դէպս, լաւ է երկրորդ ջուրը տալ աւելի ուշ քան շուտ:

Եթէ հողը ժամանակին փափկացրած է և վայրի բոյսեր արտում քիչ են և եթէ մայիսը անձրևային է, երկրորդ ջուրը կարելի է տալ միմիայն յունիսին: Երրորդ և վերջին ջուրը պէտք է տալ յուլիսի վերջերին կամ օգոստոսի սկզբներին, բայց ոչ ուշ, դորանից ուշ ջրելը միշտ վնասակար է բամբակի համար, չպէտք է մոռանալ, որ մի անգամ ջրելը կարող է բամբակի արտի բերքը կիսով չափ պակասացնել: Վերջացնելով ջրելու հարցը կաւելացնենք, որ աւելի լաւ է արտը ջրել գիշերը կամ ամպամած օրը:

Բամբակի խնամելը: Եթէ հողը ջրելուց կամ անձրևներից կեղև է բոնում, այն ժամանակ անհրաժեշտ է կամ ցաքանով կամ տափանով փափկացնել, որ քնքոյշ ծիլերը չը դժուարանան դուրս գալ: Սկզբներում բոյ-

սերը տոհմաւարակ գանդաղ են գարդանում, ուստի պէտք է կարելիին չափ աշխատել օգնել նրանց, այսինքն, եթէ տեսնում էք, որ շատ խիտ է ցանւած, պէտք է նօսրացնել ցանքսը երկու- երեք շաբաթեայ ընթացքում, սկսած առաջին ծիլերը երեալու օրից: Աւելորդ խոտերը մեծ զգուշութեամբ պէտք է հեռացնել և որ ամենագլխաւորն է՝ հողը փխրացնել, որպէս զի բոյսերը սկսեն արագ և լաւ մեծանալ: Ամառւայ ընթացքում պէտք է մի քանի անգամ քաղ հանել և հողը փխրացնել մինչև մի վերջոկ խորութեամբ արտի ամբողջ տարածութեան վրա, որովհետև հողը փափկացնելով օդը և լոյսը աւելի շատ են կարողանում մտնել հողի մէջ և մի և նոյն ժամանակ թոյլ չեն տալիս, որ գետնի ստորին շերտերից շատ խոնաւութիւն դուրս գայ, բոյսը սկսում է աւելի լաւ աճել, աւելի պտղատու լինել և արագանում է բամբակի հասնելը:

Այն դէպքում, երբ արտը ցանւած է կանոնաւոր շարքերով, հողի փափկացնելը նպատակայարմար է կատարել առանձին գործիքներով, — որ կոչւում են «մօտիդա» — (այդ գործիք-

ները թիֆլիսում ծախւում են 25-ից մինչև 30 ռուբլիով): Այդ գործիքը այն առաւելութիւնն ունի, որ նա փոխարինում է 20—30 մարդի և բացի այդ՝ հողը այնքան պատրաստում է, որ բամբակից յետոյ ցանած բոյսերն էլ մեծ աջողութեամբ են բուսնում: Այս գործիքը նոյն աջողութեամբ պէտք է գալիս և խաղողի այգու, ծխախոտի, սիմինգրի, գերչակի և այլ շատ բոյսերի համար: Եթէ գործիքը գործադրւում է մի քանի նպատակների համար, անկասկած նրա վրա արած ծախքը թեթեւանում է և կատարելագործութիւն մտցնելը հեշտանում:

ԿՏՐՏԵԼԸ: Երբ բոյսը հասնում է $\frac{3}{4}$ արշինի, այն ժամանակ օգտաւէտ է բոյսի ծայրերը մի փոքր կտրտել. դրանով բամբակի հասնելը արագանում է. բայց այդ գործողութիւնը պէտք է կատարել ոչ ուշ յուլիսի 1-ից, եթէ ոչ բամբակի զարգացումը կարող է կանգ առնել: Բոլոր վերև ասածներից պարզ երևում է, որ ամառւայ ընթացքում բամբակի արտի խնամքը կայանում է. 1) հողը փափկացնելում, 2) քաղհան անելում, այսինքն վայրի բոյսերի դուրս տալում և ոչնչացնելում, 3) արտը նօսրացնելում (1|2

արշին բոյսը բոյսից և 1 արշին շարքը շարքից) 4) բոյսի ծայրերը կտրելում (ոչ ուշ քան յուլիսի սկիզբը) և 5) ջրելում: Ի հարկէ բոլոր այդ գործողութիւնները շատ պարզ են և հասարակ, բայց որպէս զի նրանք օգտաւէտ և նպատակայարմար լինեն, հարկաւոր է լաւ յիշել բոլոր վերև սասանները, եթէ ոչ կարող է պատահել որ այդ գործողութիւններից մէկը կամ միւսը օգտաւէտ լինելու փոխարէն վնասակար լինին բամբակի արտին և թանգացնելով ծախքը պակասացնեն արդիւնքը:

Հիւանդութիւններ: Բամբակի հիւանդութիւններից Անդրկովկասում ամենից շատ է տարածւած ժանգը (չօռ կամ աղ): Այդ հիւանդութիւն առաջացնողները փոքրիկ սունկեր են, որոնք զարգանում են տերևների և պտուղների վրա: Վերջիններս սկսում են կարմրել, յետոյ մոխրի գոյն են ստանում և թափւում: Հիւանդութիւն երեւոյւ պատաճառներն են կամ աւելորդ խոնավութիւնը կամ հողի ուժասպառ լինելը և կամ անհոգ ինամատարութիւնը: Արտերը պարարտացնելով և ինամքը աւելացնե-

լով կարելի է մաքառել այդ հիւանդութեան դէմ:

Աւելասուրեան վերջը մինչև քաղը: Մինչև յուլիսի կէսը և ոչ ուշ քան օգոստոսի սկիզբը, բոլոր աշխատութիւնները բամբակի արտի մէջ պէտք է վերջացրած լինին և արտը մինչև քաղը պէտք է հանգիստ մնայ: Այդ ժամանակին արտը արդէն լինում է շքեղօրէն զարգացած և ոչ թէ միայն արտում գործելը, այլ նոյնիսկ նորա մէջ մանգալը կարող է վնասել նորան, որովհետև կը կտորատուեն ճիւղերը և կը թափուին ծաղիկները: Օգոստոսի կիսից բամբակի թուփի ստորին հասկ խողակները (պտուղը) սկսում են համնել և բացուել, բայց քաղը սկսում է սեպտեմբերի սկզբից մինչև 10-ը: Այդ ժամանակ քաղում են բոլոր ստորին մասի հասած բամբակը: Մօտաւորապէս 2—3 շաբաթից յետոյ կատարւում է երկրորդ քաղը: Երրորդ քաղը լինում է հոկտեմբերի վերջերին կամ նոյեմբերի սկիզբներին:

Աւելի ջոկելը եւ ընտելը: Լաւ սերմը անկասկած մեծ նշանակութիւն ունի գործի աշտողութեան համար, եթէ տարուց տարի սեր-

մերը վերցնեն լաւ զարգացած թուփերից և այդ թփերի վրա գտնուող միջին խողակներէց, որովհետեւ դրանք աւելի լաւ են լինում և խոշոր, այդպիսի սերմերից, կարելի կը լինի ստանալ շուտ հասնող, լաւ բերք տուող և անհամեմատ լաւ յատկութիւն ունեցող բամբակ: Յամենայն դէպս, ցանելու համար պէտք է գործ ածել լաւ հասած և չորացած սերմեր: Թփի ներքին կամ միջին մասերից հաւաքած սերմերից բամբակը շուտ է հասնում: Պէտք է աշխատել ոչ մի դէպքում չը գործածել այնպիսի սերմեր, որոնք կամ վերին մասից են հաւաքուած կամ շատ ուշ են հաւաքուած, որովհետեւ առհասարակ դրանք բոլորովին հասած չեն լինում և չեն կարողանում տալ լաւ բոյսեր:

Հողի ուժասպառ լինելը: Ոչ մի բոյս այնքան քիչ չէ յոգնեցնում հողը, ինչպէս բամբակը: Եթէ մենք կարողանայինք վերադարձնել հողին բամբակի ծոցը և սերմերը աղբի ձևով, այն ժամանակ հողը համարեա թէ ուժասպառ չի լինի, իսկ եթէ վերցնենք և բոյսը, և սերմերը և բամբակը և ոչինչ դրանցից չը վերադարձնենք հողին, այն ժամանակ հողը սաստիկ ուժասպառ է լինում:

Հողի պարարտացումը: Բամբակի արտը, պարարտացնել կարելի է ամեն տեսակի աղբով, մոխրով, կիրով և այլն: Մանաւանդ լաւ պարարտանում է հողը գանազան բուսական մնացորդներից, որովհետեւ նրանք նպաստում են հողի փափկանայուն և հետևաբար բոյսի աջող զարգանալուն և շուտ հասնելուն:

Բամբակը աւելի աջող է զարգանում այն ժամանակ, երբ նախընթաց տարիները այդ արտը եղած է առւոյտի կամ եօնջի, խոտահարքի, չալթքի և կամ բոստանի տեղ: Իսկ բամբակ եղած տեղում միւս տարին շատ լաւ են բուսում ցորեն, գարի, եգիպտացորեն և առհասարակ հացաբոյսերը:

Քամիներից պահպանելը: Այն տեղերում, որտեղ ամառուայ կամ մանաւանդ աշունքուայ սկզբներում սաստիկ քամիներ են լինում, նպատակայարմար է այնպէս անել, որ քամու կողմը կամ ծառեր լինեն կամ ցանկապատեր:

Անասուններից պահպանելը: Տնային կենդանիներից պահպանելու համար ցանքսը, աշխատում են արտի չորս կողմը ցանել 2—3 շարք գերչակ. անասունները չեն սիրում գերչակի հոտը և նրա տերևների համր:

Հաւաքելը: Բամբակը հաւաքելու ժամանակ պարարտացնել կարելի է ամեն տեսակի աղբով մոխրով, կիրով և այլն: Մանուսանդ լաւ պիտի ուշադրութիւն դարձնուի, որնա բոլորովին հասած և չոր լինի և պէտք է աշխատել իւրաքանչիւր անգամի հաւաքածը առանձին պահել:

Չորացնելը եւ պահելը Բամբակը անհրաժեշտ է պահել չոր և քամի խողացող դաւիթներում, հակառակ դէպքում խոնաւութիւնից և օդի տաքանալուց բամբակը տաքանում է, փչանում և դեղնում, իսկ սերմերը փտում են: Բամբակը կարելի է աշունքին արեգակի տակ չորացնել, որից նա թէ լաւանում է և թէ սպիտակում:

Սերմի անջաւտելը: Երբոր բամբակը բաւական չորացել է, այնպէս որ սերմը ատամով լաւ կտրելում է, այն ժամանակ միայն պէտք է իտակել: հակառակ դէպքում սղոցի բերանը շուտով բռնւում է և սերմի վրա բաւականաչափ բամբակ է մնում:

Սերմերը իբրեւ անատունների կերակուր: Առհասարակ երբէք չը պէտք է բամբակը ծա-

խել չը մաքրած, այսինքն սերմերը ճեւորովհետև այդ սերմերի մէջ կան շատ լաւերը, որոնք կարող էին լաւ սերմացու լինել: Իսկ ինչ վերաբերում է մնացած սերմերին, նրանք էլ յարմար են, իբրև կենդանիների համար կերակուր: Պէտք է նկատել, որ այդպիսի կենդանիներից ստացած աղբն էլ լաւ պարարտացնող նիւթ է բամբակի արտերի համար: Միայն չը պէտք է կենդանիներին տալ 3—4 կամ 5 ֆունտից աւելի և պէտք է խառնել նրան դարմանի հետ: Այդ քանակութիւնը կարելի է տալ եզներին, գոմէշներին, ստերջ կովերին, և ոչ աւելի 3 ֆունտից կաթնատու կովերին, որովհետև կաթը անախորժ համ է ստանում. ոչ խարններին կարելի է տալ մինչև 1 ֆունտ: Սերմերով կերակրելուց կենդանիների թէ միսը, թէ ոյժը և թէ կաթն աւելանում է. այն դէպքում, երբ սերմից իւր է հանուած և կենդանիները ստանում են միայն նրանց քուսպը, սրան կարելի է աւելի տալ, որովհետև արդէն իւրը հանած է և քուսպը փնասակար չէ:

Բամբակի ծախելը: Աւելի լաւ է, եթէ բամբակը գուտ, մաքուր բամբակ է, առանց

սերմի: Դա գնողի համար ձեռնատու է: Երկրորդ՝ սերմ հանելը այն օգուտն ունի, որ այդ սերմից կարելի է ընտրել լաւերը սերմացուի համար: Առանց սերմի բամբակը աւելի թանգ է ծախուում, քան սերմով:

Սերմից մաքրելը: Բամբակ մաքրելու գործիքները, որ յայտնի են կօտտօնչին անունով, թիֆլիսում ծախուում են 250—300 ռուբլիով և մաքրում են մի օրում (24 ժամ) մինչև 40—50 փ: մաքուր բամբակ կամ մինչև 120—200 փութ բամբակ սերմի հետ միասին: Այն տեղերում, որտեղ այդ մեքենաներից շատ չը կան և շատ մարդ կարողութիւն չունի նրանց ձեռք բերել, գիւղի ամբողջ հասարակութիւնը կարող է ընդհանուր ուժով գնել և գործածել: Այդպիսի դէպքերում գիւղացիներին օգնութեան են հասնում, մանր վարկային և փոխատու խնայողական ընկերութիւնները գիւղերում, այդ բանկերից գիւղացին պարտք վերցնելով, կարող է ձեռք բերել վերոյիշեալ գործիքներից և ժամանակի ընթացքում մաս մաս վճարել իւր պարտքը բանկին: Փոխատու-խնայողական, վարկային և կօօպերատիւ ընկերութիւնները,

որոնցից մենք բոլորովին զուրկ ենք և բոլորովին չենք մտածել կազմել այդպիսի ընկերութիւններ, չնայած որ պետական գանձարանը մինչև անգամ իբրև դրամագլուխ մինչև 3000 ռ. փող է տալիս 6⁰ այդպիսի ընկերութիւններին: Իսկ, գօրօրինակ, մի փոխատու-խնայողական ընկերութիւն կազմելու համար, հարկաւոր է, որ 20—50 մարդ հաւաքեն մի յայտնի գումար, որից յետոյ դիմում անուի կառավարութեան ընկերութեան կանոնադրութիւնը հաստատելու համար և իբրև դրամագլուխ գանձարանից 1000, 2000 կամ 3000 ռ. փոխարինաբար տալու համար: Ընկերութիւնը կազմելուց յետոյ նրա բոլոր անդամների անձնական պատասխանատուութեամբը ընկերութեան իւրաքանչիւր անդամը կը կարողանայ փոխարինաբար վերցնել նոյն ընկերութիւնից 8, 10 կամ 12⁰ դրամ, իրան պէտք եղած գործիքներ, սերմացու, անասուններ և այլ պիտոյքներ գնելու համար: Այդպիսի ընկերութիւնները կարող են և միջնորդի գեր խաղալ իրանց անդամների համար այն է՝ գնել զանազան իրեր և անասուններ գիւղացու կամ արհեստաւորի համար և

ծախել նոցա ապրանքը քաղաքներում, մի անգամ ընդ միշտ ազատելով զիւղացուն վաշխառուների ձեռից: Վերջապէս այդ ընկերութիւններից կարող են օգտուել և այն անձինք, որոնք պահ կը տան նրանց մօտ իրանց խնայած փողերը աւելի մեծ տոկոսով (օր. 5 կամ 6%), քան տալիս են զանազան բանկեր և խնայողական կասսաներ: Այդպիսի պահ տուած փողերը երբէք չեն կորչի, որովհետև ինչպէս բոլոր բանկային և խնայողական հաստատութիւնները, նոյնպէս և վերոյիշեալ փոխատու-խնայողական և կօօպերատիւ ընկերութիւնները կունենան գանձապահներ պատասխանատու արտէյներից: Այսօր Գերմանիայում գոյութիւն ունի կօօպերատիւ ընկերութիւնների մի ցանց, որ հաշուում են 11,121 միմեայն փոխատու-խնայողական ընկերութիւններ, իսկ Լեհաստանում այժմ գոյութիւն ունին 1020 աւելի այդպիսի փոխ-խնայող. ընկեր., որոնց տարեկան շրջանառութիւնը հաւասար է 24,500,000 ըուբլու, որ ամբողջութեամբ բանկորների և զիւղացիների խնայած սև օրի համար պահ տուած փողն է:

Այս ասպարէզում և այս ուղղութեամբ աշ-

խատելու է և մեր ինտելլիգենցիան, եթէ ուզում է մի որևէ օգնութիւն հասցնել մեր զիւղացուն, արհեստաւորին կամ բանւորին և օր առաջ ազատել նրանց վաշխառուների ձեռքից: Ահա այս ամենը աչքի առաջ ունենալով, Միութիւնը ձեռք է բերել կառավարութիւնից իրաւունք՝ ոչմիայն վարկային ընկերութիւններ հիմնելու այլ և ղեկավարելու այդ ընկերութիւնների գործունէութիւնը, հսկելով կանոնաւոր հաշւապահութեան, փողերի նպատակայարմար գործադրութեան վրայ և այլն, մի խօսքով Բ. Հ. Կ. Միութիւնը այս հարցի նկատմամբ, ձեռք է բերելայն բոլոր իրաւունքները, ինչպիսի իրաւունքներ որ ունին Ռուսաստանում գեմատվոները:

Ի նկատի առնելով այս՝ Բ. Հ. Կ. Միութեան Հողային Մասնաձիւղը (մելիօրատիւ-սեկցիան) յայտարարում է զիւղացիներին, բանւորներին և արհեստաւորներին, որ եթէ նրանք կը ցանկան որ և է տեղ հիմնել վարկային ընկերութիւններ, դիմեն Միութեան, որը առաջարկում է իր ծառայութիւնները կազմակերպելու այդ գործը: Բ. Հ. Կ. Միութիւնը գործը կազմակերպելու համար՝ Ա. կ'ուղարկի իւր լիա-

գոր-ագենտին այն գիւղը, որի բնակիչները ցանկութիւն կը յայտնեն իրանց գիւղում վարկային ընկերութիւն հիմնել. ուր լիազօր-ագէտը մանրամասն կը ծանօթացնէ գիւղացիներին գործի հետ. Բ. նոյն գիւղում վարկային ընկերութիւն բաց անելու համար, կառավարութիւնից թոյլտուութիւն կը ստանայ. Գ. ձեռք կը բերի կառավարութիւնից փոխառութիւն 6 տոկոսով և Գ. առհասարակ ամեն կերպ կ'աջակցի գիւղացիներին, մինչև որ գործը վերջնականապէս ամուր հիմքերի վերայ կը դրուի և այլ ևս կողմնակի աջակցութեան կարիք չի զգալ:

Ամենայն տեսակ տեղեկութիւնների և առհասարակ վարկային ընկերութիւնների վերաբերեալ գործերի համար ցանկացողները կարող են դիմել Բ. Հ. Կ. Միութեան.

Մասնաւոր գնողը, եթէ վարձով տալու լինի բամբակ մաքրելու մեքենան, կունենայ այնքան շահ, որ մեքենայի ծախքը կը հանի և կունենայ զուտ արգիւնք:

« Ազգային գրադարան

NL0293591

19-248

Handwritten marks, possibly "1924" and a signature.

Handwritten "2-4" in a box.

Գ Ի Ն Ն Է 3 4 Ո Պ Է Կ.